

1

וירשכו עמו. מיום שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין, ואחרו היום שתו⁹³.

4

בראשית רבה פרשה צא

(כ"ג) וירדו אחי יוסף עשרה, ראוי למקרא לומר בני יעקב מהו אחי יוסף, מתחלה לא נהגו בו אחוה אלא מכרוהו ובסוף נתחרטו, בכל יום אמרו נלך ונבקר עליו ונשיבהו אל אביו, וכשאמר להן יעקב רדו למצרים נתנו כולם בלבם לנהוג בו אחוה.

5

מדרש תנחומא פרשת מקץ סימן יז

(כ"ז) וירדו אחי יוסף עשרה כיון שירדו למצרים עשה יוסף בערמה שלש פרוטגמיות (פי' כתבים), אחד שלא יהא עבד נכנס למצרים ליקח בר, ואחד שלא ילך אדם אחד אחר שני חמורים, ואחד שלא יהא נכנס עד שיביאו לו שמות בני אדם, שהיו כתובין בכל יום ויום, נכנסו ביום הראשון, הכניסו לפניו את השמות שנכנסו, וכך בכל יום ויום היו מודיעים לו, כיון שירדו אחיו של יוסף, לא נכנסו כולם בפילי אחד, היה בעל הפילי אומר לו מה שמך, אמר לו ראובן בן יעקב בן יצחק, וכן שמעון וכן כולם, הביאו הכתבים אצל יוסף, כיון שקרא אותם, ידע שאחיו היו שם, שלח למנשה בנו, אמר ראה לאיכן הם הולכים, הלך מנשה ראה אותם מחזירין בתוך חשוק, יוצאין משוק זה לשוק זה, מן מבוי זה למבוי זה, שלח אחריהם ובאו לפניו, כיון שראה אותם ודאי הכירם.

3

רש"י פסוקים ג' - ד'

(ג) וירדו אחי יוסף, ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה, מה תלמוד לומר, והלא כתיב (פסוק ד) ואת בנימין אחי יוסף לא שלח, אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה, שלא היתה אחבת כולם ושנאת כולם שוה לו, אבל לענין לשבור בר כולם לב אחד להם.

2

(כד) וירדו אחי יוסף עשרה, א"ר בנימין בר לוי ממשמע שנאמר אחי יוסף איני יודע שהן עשרה אתמהא. אלא עשרה [תשעה] חלקים לאחוה [לאהבה] ואחד לשבר בר.

א"ר לוי לאהבה וי"א

6

(ו) וירא יוסף את אחיו ויכירם, מיד שראה אותם הכירם, ופחד אולי יכירוהו, ויתגבר אליהם ששם המצנפת על מצחו וקצת הפנים, ושנה עצמו

(ג) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו', ובשכיל אוחו אחד שאיננו נתפורנו בעיר לבקשו⁵².

(יד) הוא אשר דברתי, הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים הוא האמת והנכון, זהו לפי פשוטו. ומדרשו⁵³: אמר להם: ואלו מצאתם אוחו ויפסקו עליכם ממון הרבה תפרוהו. אמרו לו: הין. אמר להם: ואם יאמרו לכם שלא יחידוהו בשרם ממון מה העשו, אמרו לו: לכך באנו, להרוג או ליהרג. אמר להם: הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר כאתם, מנחש אני בגביע שלי ששנים מכס החריבו כך גדול של שכמ. (טו) הי פרעה, אם יחיה פרעה⁵⁴. כשהיה נשבע לשקר היה נשבע כחיי פרעה⁵⁵. אם תצאו מזה, מן המקום הזה.

7

8

(כא) ויאמרו איש אל אחיו... אחיו - בן המה שיהיה להם כהנהגו לעיל (ל' י"ג). שהיו עיקר בעסק המכירה: אבל אישמיים אנהנו וכו'. הנהנו לדעת כהם עיקר המכירה: לרס או - עיקר המכירה של יוסף לא היה בעל שרצו היה נקי - הכל האכזריות של הקצתה כל מה שהיה עלינו. הוא נחשב לאון - וכמו שהנשג להפסד ליעקב אכינו נעקף עשו כדאיהא בכ"ר כס הע"ג שבניקר כענין לא היה תפא - כך חשבו אחים הללו. וה"ל עיקר השמה עליהם לכך - שרק המה שהאכזרו עליו וכל כלהים הע"ג שהכנינו לעיקר המעשה מ"ל לא יכלו לכתוב לערו - כמ"ל לעיל - והיה דגרת הלהים הלאה בהתמוחה לומר כי על כן באה אלינו הצרה הזאת דייקא אלינו שנים הנחש ולא לנוס וכו'. וה"ל אין ספק אזי למסור הלא נלמד משנינו - וכו'. היה לשבר שישב שיהיה - ושמונה יובלי חבואה: (כב) וי"ן ראובן וכו' - עושים אחס נדבר כי האשמה על כולנו נזוה: הלא אמרתו אליכם לאמר אל חרמאנו בילד הענכסם. הדין והיושר. מעליו וכו'. כי ילד הוא וחינו פ"ה ומדבר ברוב לב הלא מעשה ילדנו הוא: גם רבו הנה גדרש - לא שן המכירה לנד שנה היה כחוי לך אם לא היה תנן ילדנו - הכל השבר שנכבר לו ענת מדוב נדוה. ולא היה חייב מיתה ונדדש דמו מכולנו שנתנו כולנו חייבים נדבר וה"ל אין לנן לבחור ח' או שנים נחש - והיו דברי הלהים הנדיקים כגמ"ל החום ב"ב דכ"ח ח' ד"ה הלא ענייני' של אחד היה בתחוק שהוא חייב נדבר:

9

(עד) ויאמרו איש אל אחיו, זה שמעון ולוי שנאמר שמעון ולוי אחים מרים. (מדרש) [צה] אבל אשמים אנתנו, ר' אבא בר כהנא אמר לשון דרומי הוא אבל ברם. (ביר מצא) [עו] אבל אשמים אנתנו, אע"פ שאירע לשבטים שבא לידיהם מכירת יוסף את סבור שלא היה בא לידם אותו המעשה אלא אי"כ היו רשעים במעשה אחריהם. לאו אלא צדיקים במוריהם היו ולא בא לידם חטא מעולם אלא הוא ההיד ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנתנו שהיו מששפטים בעצמם למה אירע להם תפיסת מצרים ולא מצאו אלא זה בלבד ומתוך גנותם סיפר הכתוב שבחם שלא היה בידם עון אלא זה בלבד. (במדבר פירג-ז).

א"ר לוי לאהבה וי"א

10

(כא) אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו, חשבו להם האכזריות לעונש גדול יותר מן המכירה, כי היה אחיהם בשרם מחננו ומתנפל לפניהם⁶⁴ ולא ירחמו, והכתוב לא ספר זה שם, או מפני שהדבר יודע בטבע, כי יתחנן אדם לאחיו בבואו לידם להרע לו וישביעם בחיי אביהם ויעשה כל אשר יוכל להציל נפשו ממות, או שירצה הכתוב לקצר בסודחנם, או מדרך הכתובים שמקצרים במקום אחד ומארכים בו במקום אחר. (כב) והנה ראובן ענה להם שכבר אמרתו אליכם בשעת מעשה שלא תחטאו בו כי ילד הוא, ומפני נערותו חטא לכם, וראוי לכם להעביר על חטאות נעוריו ונתה גם דמו, עם האכזריות אשר אתם אומרים הנה גדרש. או יהיה פירוש גם דמו, אף על פי שלא הרגתם אותו ירוש השם מכס דמו, ונחשב לכם כאלו שפכתם דמו בהיותו נמכר לעבר עולם, כי יחכן שמת בעבור היותו ילד שעשועים, ולא נסה לעבוד. ורבותינו דרשו⁶⁵, דמו ודם הזקן. (כג) וטעם ולתת להם צדה לדרך, כדי שלא יאכלו בדרך מה שקנו. והנה הודיע להם זה כי בידם נתן הצדה דרך חסד. כדי שיוכלו להביא את האח, כי אמר אין דעתי להרע לכם אם יאמנו דכריכם.

י"א

ראיתי לתת לב בעניני יוסף איך לא חש על צער אביו כמה שנים, והן אמת בימי עבודתו נוכל לומר כי עשה ולא הצליח אלא אחר שעלה לגדולה למה לא כתב אגרת לאביו להפניו צערו כי יודע היה יוסף גדול הפלגת חיבת יעקב בו ויתאבל עליו ימים רבים ולמה לא שלח לבשרו, ותגדל עוד הקושיא על ימי הרעב שהיו עוברים

ושבים מארץ מצרים לארץ כנען ולא חש על צערו ועוד מי חתיר לו אחר שבאו אחיו להאריך לו ימי צרה שלא לתודעו יתיקן ומיד.

והן אמת כי למה שנתגלגל בעניינים שגור הגזר רבים הם שהיו צריכין להיות כן האי לשלם ליעקב כ"ב שנים שלא שימש אביו וכמו כן היה הוא בצער כ"ב שנים, וגם למספר רד"ו שגור ה' שיהיו במצרים, וגם לירד יעקב בכבוד גדול מה שלא היה כן אם היה יורד קודם ז'כמה פרטים שנמשכו, אלא לצד יוסף צריכין לתת טעם לדבר.

ונראה כי טעמו של יוסף טעם לשבח והוא כי מעת ירידתו למצרים עד עת בוא דברו יתברך והוציאו מבית האסורים למלך אין סיפק בידו לתודיע לאביו ואפילו שינוח שהיה סיפק בידו חש על נפשו שידעו אחיו בדבר ולצד בושתם וכלימתם מאביהם ימסרו עצמם עליו לאבדו מן העולם לבל תגיע להם בושת מאביהם וגם אפשר כי יקללם וימית כולם ומצד זה יבקשו לקעקעו מהעולם לזה חש על נפשו שידעו אחיו בדבר וימנעו מביא דמי נפש

15... בראשית רבה

ויאמר אתו לעיניהם, ר' חניני בשי ר' יצחק לעיניהם אסרו, כיון שיצאו להם הוציאו, והיה מאכילו ומשקחו ומרחיצו וסכו. (מדרש אבכיר)

12

(טו) ויעמרו לפני יוסף, לא דברו אליו מאומה אבל נחראו מרחוק, ויוסף לא דבר אליהם מחמת רחמנות שהיה לו על בנימן. והם היו סבורים כי מחמת כעס מן הכסף הנמצא היה עושה כך. ולכן נחפזו כמו שכתוב: להתגלגל עלינו ולהתנפל עלינו (פסוק י"ז).

תנינו

19

(עז) וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו, באותה שעה אמר להן קרבתו אצלי, והיה שואל אותם בני כלום אח יש לך. אמר לו אח היה לי ואיני יודע להיכן הלך, א"ל יש לך אשה. א"ל יש לי אשה ועשרה בנים, אמר לו מה שמך. אמר לו בלע ובכר ואשבל כר מפני מה קראת להם השמות הללו, אמר לו כולן קראתי על שם אחי כר, ד"א מיום שגלה לא חשפתי ולא סרקתי ועשיתי עצמי כאבל, באותה שעה נכמרו רחמיו של יוסף שנאמר וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו.

לפיכך באר"ה א"ת

22

(טז) האלהים מצא, יודעים אנו שלא סרחנו, אבל מאת הקב"ה רש"י נהיתה להביא לנו זאת מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו⁸⁸.

ר"ל

12

ואחר צאתו ממאסר ונעשה שר גדול והלכה כה חששה ראשונה אף על פי כן נמנע מהודיע לאביו והוא על דרך אומרים ו"ל (ב"מ נ"ט) מוטב שיפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חיברו וחש על כבוד האחים מלביישם לפני יעקב ויצחק וכל זרע יעקב וסבל שישאר אביו בצער מלביישם ועוד אף כי אחר שעלה לגדולה חשב יוסף בלבם מיוחש ההשמטה ממנו ויתייעצו עליו לעוקרו מהעולם, וכמו כן תמצא שאמרו ו"ל (תנומא) שרצו לעוקרו אפילו בימי גדולתו ובא אחריו למצרים לפדותו בדמים יקרים ישנתה הדבר אם יפדוהו הם שאז יכיר באחיותם וזולת זה עברתו שמרה נצח ולא ישכח את אשר עשו לו ויקדמו הם להורגו, הנך רואה כי אם היה מודיע מקודם ליעקב כי הוא חי היו מתאזרים ובאים ומאבדים אותו מהעולם, וגם אחר שבאו לפניו בשנת רעב לא רצה לגלות עצמו יתיקן להם ולא לאביו כי עודנו בסכנת מיוחש כנוכר עד שנתחכם והאכילם והשקם ונתן להם דמים והראה להם כי הוא עימם כלב שלם. גם נגלה הדבר כי מה יצא וידעו ודאי 70 כי לא שומר הוא להם איבה, וגם באמצעות כן הוסרה בושה מאביהם כי יאמרו אליו כי כן גור הגזר וכמו שפירשתי בפסוק ח' לא אתם וגו' ואז גילה להם

אלו החיים - א"ת

16... בראשית רבה פרשה צא

ויאמר ישראל למה הרעתם לי וגו', ר' לוי בשי ר' תמא בר' חנינה מעולם לא היה יעקב אבינו א' דבר שלבטלה אלא כאן, אמי הקב"ה אני עוסק לחמליך את בנו במצרים, והוא א' למה הרעתם לי הח"ד נסתרה דרכי וגו'.

18

(ד) כי נכמרו רחמיו, שאלו: יש לך אח מאם, אמר לו: אח היה לי ואיני יודע היכן הוא. יש לך בנים, אמר לו: יש לי י. אמר לו: ומה שמם, אמר לו בלע ובכר וגו'⁸⁷ אמר לו: מה טיבן של שמות הללו, אמר לו: כלם על שם אחי, והצרות אשר מצאוהו: בלע, שנבלע בין האומות. בכר, שהיה בכור לאמי. אשבל, ששבאו אל גרא, שנתגורר באכסניא, ונעמן, שהיה נעים ביותר. אחי וראש, אחי היה וראשי היה. מופים, מפי אביו למד⁸⁸ וחופים, שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו. וארר, שירד לבין האומות כדאיתא במסכת סוטה⁸⁹, מיד נכמרו רחמיו. נכמרו נתחממו

ר"ל

26

(י"ד) למה שלמתם רעה תחת טובה, למה צוה יוסף כן (לצער אחיו בגביע זה) בקש לבתן ולידע-באחיו אם ימשכו אהבה לבנימן אחיו ואם ימסרו נפשם עליו אם לא. (מדרש)

21

אין דברי אברכנאל: "... עוד נשאר ספק בלבו (של יוסף), אם היה להם אהבה עם בנימן, או אם היו עדיין שונאים את בני רחל אמנו, ולכן רצה להביא את בנימן כפרט בנימית הנביע לראות, אם ישתדלו להצילה אבל חשש עם זה, אולי יחשבו אחיו, שהיה אמת, שכנימן נגב את הנביע כמו שרחל נגבה את התרסים לאביה, ואולי מפני זה יאמרו הנפש החוטאת היא תמות ולא ידרשו כעוד בכל נחם לא לשנאתם אותו, כי אם לבשתם סודך המעשה. הנה מפני זה ציוה יוסף לשום עם הנביע כסף שבנו וכן כספיהם של כולם. שבוה יכירו הם, שלא הייתה אשטת בנימן ורשעתו כי אם מעללת הארן; ובדיעתם זה, אם יסמלו עליו וישתדלו להוציאו מעבודתו, יודע שהם אוהבים אותו, ויהיו בעיני יוסף כעלי תשובה גמורים".

אזכרנו